

JYX

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Mykrä, Niina

Title: Jätepyörre on melkoinen soppa

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © FEE Suomi

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Mykrä, N. (2022). Jätepyörre on melkoinen soppa. Ympäristökasvatus, Teema 2022, 8-11.
https://feesuomi.fi/wp-content/uploads/Kokolehti_Ymparistokasvatus-Teema2022-pakattu_1.pdf

JÄTEPYÖRRE ON MELKOINEN SOPPA

Kaukana valtamerellä on suuri jätepyörre. Kuvat muovisopasta ja kuolleista linnuista vatsat täynnä muovia ovat syöpyneet painajaisina monien verkkokalvoille. Mutta onneksi suomalaiset osaavat laittaa roskat roskikseen, jätehuolto toimii ja olemme pikemmin ratkaisemassa kuin lisäämässä tätä ongelmaa. Vai olemmeko?

Hurautan autolla kiireessä lähikaupan kautta ja nappaan mukaani valmiin tonnikalasalaatin matkalla jalkapalloharkkoihin. Vedän juuri tarjouksesta ostamani treenivaatteet päälle ja poden huonoa omaatuntoa kertakäyttöpakkauksesta. Helpottaa, kun salin kulmalta löytyy lajitteluroskis kannen muoville. Treenivaatteet pesuun, suihkuun ja kuorintavoi- detta kasvoihin. Päivä on pulkassa.

Tämä ensikuulemalta arkipäiväinen episodi – yksi monista vastaavista – on pieni solmu vyyhdissä, joka ulottuu ympäri Telluksen. Lonkerot ulottuvat aina merten jätepyörteisiin saakka.

Minne muovi päättyy?

Salaattini pakkauksen kansi on yksi esimerkki kymmenestä muoviroskasta, joita EU:n rannoilta löytyy eniten. Take away -ruokien pakkauksien lisäksi rannoilla on juomamukeja, kertakäyttöisiä ruokailuvälineitä ja -astioita, erilaisia muovia sisältäviä vanutuotteita, muovitikkuja ja pillejä, filterisavukkeita, muovikasseja ja muovipulloja.

EU yrittää parantaa tilannetta juuri näihin

tuotteisiin kohdistuvilla uusilla säädöksillä. Kansi ja varsinkin pieni salaattikastikkeen pussi saattavat karata muoviroskiksesta tai lajittelukeskuksesta tuulen mukana, ajautua vesistöihin ja niiden mukana mereen saakka. Talvisin kadulle joutuneet roskat voivat joutua mereen myös lumenkaatopaikkojen kautta.

Vaikka muovi päätyisikin kierrätykseen, suuri osa lajitellusta muovista joutuu polttoon; muovin käyttö uudeksi muoviksi vaatii tasaista laatua. Yhtäältä jätteenpolto synnyttää päästöjä, toisaalta poltosta saatava energia ja energian hinta saattavat houkutella väheksymään uudelleenkäyttöä.

Muovijätteen poltto on lisääntynyt, koska aiemmin muovijätettä vastaanottaneet meitä köyhemät maat ovat kieltäytyneet olemasta enää länsimaiden kaatopaikkoja. Laiton jätekauppa pystyy edelleen kiertämään jätteiden dumpauskieltoa. Köyhissä maissa pystytään hyödyntämään vain osa kerätystä muovista, ja loput jäävät kehittymättömän jätehuoltojärjestelmän riesaksi – tai suoraan luontoon. Muoviongelman ehkäisemiseen ja hoitamiseen ei ole resursseja.

Rahan ja muovin yhteenkietoutuminen

Raha kietoutuu monella muullakin tavalla muoviongelmaan. Öljy-yhtiöt hallitsevat muovikauppaa. Öljyn energiankäytön todennäköisesti vähentyessä vihreän siirtymän myötä öljy-yhtiöt pyrkivät löytämään uusia muovimarkkinoita.

Varakkaalla on varaa ostaa aina uutta, jolloin syntyy yhä enemmän myös hylättyjä muovituotteita. Toisaalta vähemmän varakas haluaa myös pysyä trendeissä mukana, joten mahdollisimman halpa tuote houkuttaa. Tuote voi kuitenkin olla halpa vain, jos tekijöille maksetaan niukasti, ympäristöstä ei huolehdita eikä laatu ole parasta.

Köyhät työntekijät eivät pysty ylläpitämään kunnollista yhteiskunnan jätehuoltoa. Alennusmyynnistä halvalla ostamani keinokuituinen treenipaita muuttuu äkkiä muovijätteeksi.

Muovi ja meri

Kertakäyttöpakkauksen sisällä oleva ruoka on myös yhteydessä jätepyörteeseen. Tonnikalani on

pyydystetty muovista tehdyllä verkolla tai muulla kalastusvälineellä, joita jää suuria määriä meriin: ne joko heitetään mereen käyttökelvottomina tai menevät rikki ja karkaavat omistajalta. Nämä aaveverkot tappavat suuria määriä kaloja ja muita mereneläviä. Sekä käytössä olevista että hylätyistä verkoista irtoaa mikromuovia, joka lisää merten muovikuormitusta.

Ajaessani autoa sen renkaat kuluvat. Verkkoja suurempi mikromuovien lähde merissä onkin renkaista irtoava mikromuovi. Lisäksi tekonurmista jalkapallokentästä irtoaa treeneissäni mikromuovia.

Mikromuovi kulkeutuu mereen esimerkiksi hulevesien mukana. Meriin joutuu mikromuovia myös, kun pesen treenivaatteita tai muita keinokuituteksteilejä. Kuorintavoiteeni, kuten monet muutkin hygienia- ja kemikaliotuotteet, sisältää mikromuovia. Jätevedenpuhdistus ei pysty poistamaan vedestä kaikkea mikromuovia, vaan veden kierron mukana se virtaa valtameriin asti.

Monimutkaisuuden hyväksyminen

Mikromuovin virtaus ei tapahdu vain minusta kohti merta, vaan myös merestä minuun. Ruoka-suolana käytettävästä merisuolasta 90 prosenttia sisältää mikromuovia. Mikromuovin on todettu siirtyvän meristä myös kaloihin. Suolaa ja kalaa sisältävä salaatti tuo jätpepyörteen suoraan sisääni.

Yksinkertainen treenipäiväni osoittautuikin siis yhteyksiltään ahdistavan monimutkaiseksi. Uusi eurooppalainen kestävyysosaamisen viitekehys GreenComp nimeää monimutkaisuuden hyväksymisen yhdeksi keskeiseksi kestävyysosaamisen osa-alueeksi. Monimutkaisuuden hyväksymiseen sisältyy systeeminen ja kriittinen ajattelu sekä ongelman määrittely: muoviongelma ulottuu yksilöstä organisaatioihin ja järjestelmiin ympäri maailman.

Kriittinen muovin elinkaaren tarkastelu paljastaa, että suurin ongelma ei olekaan muovijäte, vaan sen tuotanto ja kulutus. Muovia meristä keräävät laitteistot keräävät roskien lisäksi eliöitä, joten ne eivät ole ratkaisu, vaan osa ongelmaa. Muovia yltöpäisesti käyttävän kulttuurimme muutos kestävämmäksi vaatii yksilöiden ja yhteisöjen osaamista ja monimutkaisuuden ymmärrystä.

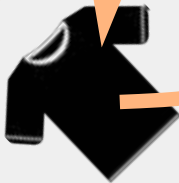
Artikkelin kirjoittaja Niina Mykrä toimii tutkijatohtorina Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitoksessa kahdessa tutkimushankkeessa, jotka keskittyvät kestävyysosaamiseen.

Löydä lähteet ja lisää tietoa jätpepyörteestä: <https://mappa.fi/luettelokortti/2399>

MUOVIA MERISSÄ

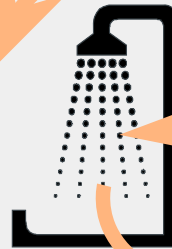
SÄÄDÖKSILLÄ
PYRITÄÄN
PARANTAMAAN
TILANNETTA

KEINOKUITU-
PAITA

KEINONURMI

MIKROMUOVI
HYGIENIATUOTTEISSA

MUOVITEHDAS

TUULI

JÄTEKARKULAISET

TONNIKALA-
SALAATTI
MUOVIPAK-
KAUKSESSA

MIKROMUOVI
AUTONRENKKA-
JA TEIST

MIKÄ VALTAMEREN JÄTELAUTTA?

Merien suuria jätelauttoja on itse asiassa viisi. Muovijäte kerääntyy Tyynenmeren ja Atlantin merivirtausten pyörteisiin. Suurin Tyynen valtameren jätelautta arvioidaan kolme kertaa Ranskan kokoiseksi, ja se painaa yhtä paljon kuin 500 jumbojettiä.

Kyseessä on enemmän soppa kuin lautta: valtaosa merissä olevasta muovista on pohjassa tai veden alla pilkkoutuneena pieniksi muovihitusiksi. Muovirooska merissä lisääntyy koko ajan. Tutkijat ovat arvioineet, että vuonna 2050 merissä saattaa olla enemmän muovia kuin kaloja.

Muovijäte on vaikuttanut kielteisesti liki 90 prosenttiin merien lajeista. Nielemisen lisäksi meren eliöt voivat jäädä kiinni tai tukehtua muovirooskaan. Kun aurinko hajottaa muovia aina pienemmiksi partikkeleiksi, vapautuu haitallisia kemikaaleja.

Jotkut rannalla elävät kasvit, hyönteiset, ravut ja nilviäiset pystyvät muodostamaan muoviroskallean uudenlaisia ekosysteemejä. Muovien välityksellä lajit siirtyvät jopa mantereelta toiselle, jolloin uudet vieraslajit saattavat syrjäyttää kotoperäiset lajit. Muovirooskan kaikkia vaikutuksia ekosysteemeihin ja ihmiseen ei vielä edes tiedetä.

Teksti: Niina Mykrä

